

KARINA ZAJĄC-HADUCH
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

**ДУРА ЗЕЛЕНАЯ СЗЫ ДОРОГУШКА СДОБНАЯ?
— O WARTOŚCIOWANIU KOBIETY
W ROSYJSKIEJ PROZIE WIEJSKIEJ**

***Дура зеленая or дорогушка сдобная? – about the valuation
of women in the Russian rural prose***

WYRAZY KLUCZOWE: wartościowanie, rosyjska proza wiejska, pozytywny wizerunek kobiety, stereotyp negatywny, obraz ideału kobiety

KEYWORDS: valuation, Russian rural prose, positive image of a woman, negative stereotype, picture of perfect woman

ABSTRACT: The analysis of the linguistic means of available texts of Russian writers of the rural mainstream by which carried out the valuation of women is in the mainstream of research on the language of the authors. Positive image of a woman is shaped primarily by afektonimy. The offensive words create the strongly negative stereotypes. They brand feminine's stupidity, talkativeness and gossip, malice and cunning. Considering the language not only as a tool for evaluation, but also as a source of information of the values established in the language, we can be reconstructed on the basis of the extracted data the image of perfect (ideal) women. By way of opposition to the characteristics ridiculed, it would be preferable, therefore, intellectual and physical fitness of women, their resourcefulness of life, honesty, friendly attitude towards other people.

Przedmiotem niniejszych rozważań są środki językowe, za pomocą których poddawane są wartościowaniu cechy charakteru oraz postawy społeczne i moralne współtworzące obraz kobiety w twórczości dwudziestowiecznych rosyjskich prozaików nurtu wiejskiego: F. Abramowa i W. Bielowa, związanych z wsią północnorozyjską, oraz W. Rasputina i W. Szukszyna, ukazujących rzeczywistość Syberii.

Przeprowadzona analiza mieści się w nurcie badań nad językiem wartości autorów. Kierunek tych badań na gruncie polskim wyznaczyła J. Puzynina. Wychodząc z założenia, że wartości zawsze dotyczą najogólniej pojętych cech jakichś przedmiotów oraz stanów i zachowań ludzi (por. Арутюнова 1999, 130–272), Puzynina przyjęła rozwiniętą typologię wartości, na najwyższym piętrze hierarchii wartości umieszczając wartości transcendentne i poznawcze, a na najniższym — witalne i odczuciowe. W kwestii definicji wartości i leksemów wartościujących badaczka odwołała się do teorii znaczenia w ujęciu J. D. Apresjana (Apresjan 1980, 94–96),

wyodrębniając cechy definicyjne jako „konieczne i wystarczające” i konotacyjne, towarzyszące, użyciowe. W opinii badaczki wartościowanie może wchodzić do ściślejszej definicji, częściej jednak jest obecne jako towarzysząca znaczeniu „konotacja” (Puzynina 1992, 59–72).

Ściślejszy związek języka z wartościami jest podstawą semantyki aksjologicznej w wydaniu T. Krzeszowskiego, który przyznaje parametrowi aksjologicznemu pozycję nadrzędną (Krzeszowski 1997, 34). W odróżnieniu od Puzyniny za podstawowe uznaje wartości somatyczne, sensomotoryczne, co wynika z założenia, iż u podłoża pojęć zarówno konkretnych, jak i abstrakcyjnych leżą doświadczenia cielesne (Krzeszowski 1994).

Na wewnętrzny i całościowy związek języka z wartościami wskazuje J. Bartmiński. Według niego wartości i oceny stanowią bazę dla całego procesu kategoryzacji językowej. Badacz skupia uwagę nie tylko na języku jako narzędziu wartościowania, lecz także przede wszystkim jako źródle informacji o systemie przyjętych ocen i kulturowych wzorów, o ideałach wyznawanych przez wspólnotę językowo-kulturową (Bartmiński 2003, 64–65).

Badając język (na poziomie leksykalnym, fleksyjnym, słowotwórczym, składniowym), dotrzeć można zatem do wiedzy na temat hierarchii wartości i sposobów wartościowania, charakterystycznych dla danej społeczności (Kuryłowicz 2013, 144).

Wśród środków językowych służących wartościowaniu kobiety w analizowanych utworach wyróżnić można afektonimy oraz ekspresywizmy.

1. Afektonimy

Wyjątkowy stosunek do kobiety, przepełniony czułością i tkliwością, wyrażają słowa lub zwroty stosowane w sytuacjach szczególnej zażyłości (najczęściej, choć nie wyłącznie) w stosunkach między małżonkami, narzeczonymi, kochankami oraz w relacji rodzice – dzieci (Perlin, Milewska 2000, 165). Mowa oczywiście o *a f e k t o n i m a c h*, określanych też mianem „imiona intymne” (Wolnicz-Pawłowska 1998, 102).

Ze względu na charakter uczuć, które wyrażają, afektonimy kierowane pod adresem kobiet w analizowanym materiale można podzielić na kilka grup.

1.1. Afektonimy konotujące miłość i czułość: *голубушка* ‘gołąbko, kochana, kochanie’ (БРПС I, 220), *дорогушка* ‘kochanie’ (БРПС I, 283), *зоренька ясная* ‘jasny poranku’ (БТСРЯ, 370), *лапушка* ‘koteńku, kochanie’ (БРПС I, 531), *любущика* ‘kochaneczko, ukochana’ (БРПС I, 556), *оладушек ты мой сибирский* ‘placuszku/racuszku ty mój syberyjski’, *милая, светлая моя* ‘miła, ukochana moja’ (БРПС I, 591), np.

Увезу, голубушку, домой, унесу на руках. Нечего ей там маяться. Дома родит не хуже (В, Р, 24); Ты за это не беспокойся! Да, дорогушка моя! [...] – У Егора это вырвалось так искренне, так душевно, что Михайлыч даже перестал изображать смех (Sz, KK, 457); В сердце толкнуло – она! И пошел к ней. – Ё-моё, – говорил он себе негромко, изумленный, – да она просто красавица! Просто зоренька ясная (Sz, KK, 434); И говорил дорогой: – Ах ты, лапушка ты моя! Любушка-голубушка... Оладушек мой сибирский! Я хоть отъежусь около тебя. Хоть волосы отрастут. Дорогушка ты моя сдобная! (Sz, KK, 434); Ты Катя, где есть-то? Милая, светлая моя, мне-то, мне-то чего... Ну... что теперече... вон. Рябины тебе принёс (В, Р, 127).

1.2. Afektonimy, za pomocą których przejawia się troska o kobietę, traktowanie jej jak cennego, a zarazem delikatnego skarbu, o który trzeba zadbać: *дорогое, слабое существо* ‘droga, słaba istota’, *драгоценный подарок судьбы* ‘drogocenny prezent od losu’, *счастье* ‘szczęście’, *сокровище* ‘skarb’, np.

Все, что умел Спирька, все, что безотказно всегда действовало на других женщин, все хотел бы обрушить сейчас на это *дорогое, слабое существо* (Sz, R, 194); Серега молил бога, чтобы ему как-нибудь не выронить из рук *этот драгоценный подарок судьбы*. Порой он даже страшился: по праву ли свлилось, на его голову *такое счастье*, достоин ли он его (Sz, R, 310); Он всегда любовался Марией и втайне завидовал тому, кому достанется *это сокровище* (А, U, 435).

1.3. Afektonimy wyrażające współczucie: *бедная* ‘biedna, nieszczęśliwa’ (БРПС I, 54), *сердешная* ‘biedactwo, biedaczka’ (БРПС II, 437), np.

[...] Все за рублями, *бедная*, гонилась, а ведь и как, [...] семеро ребят и барина съедят, их поить-кормить надо (В, Р, 110); Не много и помучилась, *сердешная* (В, Р, 112).

2. Ekspresywizmy

Z uwagi na to, że większość ekspresywizmów zawiera wartości oceniające wyrastające z realiów kulturowych, w których wzrastał „twórca” i użytkownik tych konstrukcji językowych, J. Kobylińska postuluje powiązanie tego typu wyrazów z aspektem aksjologicznym (Kobylińska 1997, 135). Z podobnego założenia wychodzi J. Kaś, który ekspresywizmy gwarowe, „szczegółowo a nawet drobiazgowo punktujące cechy negatywne”, uznaje za „swego rodzaju niepisany kodeks moralny i społeczny, obowiązujący w zamkniętej [...] społeczności wiejskiej (Kaś 1994, 121).

Funkcjonujący w zebranych materiale system nazw obraźliwych, dotyczących żeńskiej części społeczności, zaskakuje bogactwem i różnorodnością.

2.1. Na pierwszy plan wysuwają się wyrazy pejoratywne, przypisujące kobiecie cechy w powszechnej świadomości użytkowników języka ujemnie wartościowane.

2.1.1. Назвы przypisujące kobiecie głupotę

Дура – obelżywa potoczna nazwa kobiety nierozgarniętej, głupiej, tępej, postępującej w niewłaściwy sposób (БСПРР, 158). Negatywne konotacje leksemu *дура* potęgują towarzyszące mu epitety: *круглая, зелёная, стоеросовая, слепая, пучеглазая, толстопятая, шпаклеванная, пьяная, старая*, пр.

Она не сомневалась – придет Алька. Ведь не *дура* же она *круглая* (А, Р, 88), Совсем *дура* – решил Кондрашин – *зеленая* (Sz, R, 309), – Староверки! – презрительно фыркнула Маня-большая. – У нас та, *дура стоеросовая*, тоже в эту компанию записалась (А, L, 104), *Дура слепая!* В углу-то у ей Ленин (А, Р, 39), *Дура! Дура ты пучеглазая!*... Что ты сидишь квакаешь?! Что?! (Sz, R, 385), Надежка и не думала с ней из-за Мишки ругаться, взяла да пошла от Пуганки, а Дашка в нее щепкой кинула и кричит во всю деревню и руками машет. Вот *дура толстопятая!* (В, Р, 76), *Дуры шпаклеванные*. Видал я такую интеллигенцию» (В, Р, 14), ...та *дура пьяная* кинулась обнимать да целовать ее (А, Р, 54), Приехала, погостила... *Дура старая*, так мне и надо – поперлась (Sz, R, 392).

Полуграмотная – ‘półanalfabetka’, przymiotnik zawierający negatywną ocenę predyspozycji umysłowych kobiety, пр.

Он не скрывал, что не равна ему *полуграмотная* Марья спорить, неглубоко берет баба своим рассудком (Sz, R, 301).

W przytoczonym przykładzie skromne zdolności intelektualne przedstawianej kobiety podkreśla metafora *неглубоко берет баба своим рассудком* (por. *niegłębokie, płytkie myśli*).

2.1.2. Назвы przypisujące kobiecie nieprzyzwoitość, rozwiązłość

Бесстыдница – osoba płci żeńskiej naruszająca zasady przyzwoitości (СРЯ I, 86), пр.

– Я вся шелковая, – хвастливо объявила Алька и, придерживая руками подол платья, игриво повернулась на высоких каблуках. – Алька, Алька, *бесстыдница!* – крикнула из-за занавески Анисья. – Разве так баско? (А, Р, 39).

Срамница – synonim nazwy analizowanej powyżej, utworzony od słowa *срам*, pochodzącego bezpośrednio od cerkiewnosłowiańskiego *страм*, tożsamego ze słowem *сором* w języku ukraińskim i bułgarskim oznaczającym *wstyd* (ЭСРЯ III, 724), пр.

– Ты ошалела тут, *срамница!* – вспылила Пелагея. – Давай уж и это долой! – Она кивнула на Алькин лифчик и трусики из пестрого ситчика. [...] – Жарко не жарко, да не забывайся: ты девушка (А, Р, 60).

Шлюха – obelżywe wyzwisko, o nieustalonej etymologii, pod adresem rozpustnej kobiety (БСРРР, 736), np.

Он посмотрел на жену. – Што молчите? Что побледнела?! – Крик – злой, резкий – как бичом стегнул женщину. – *Шлюха!*.. Успела?! – Муж шагнул к ней (Sz, R, 195).

Wyzwiska piętnujące niestosowne, nieprzyzwoite zachowania kobiet w sferze seksualnej mają swoje źródło w zakorzenionym głęboko w powszechnej świadomości przekonaniu o kobiecej bierności seksualnej. Kobieta o ponadprzeciętnej energii seksualnej budzi lęk, a zarazem pogardę i dezaprobatę, co stanowić ma zabezpieczenie przed upowszechnianiem się negatywnie ocenianych zachowań (por. Kąś 1994, 121).

2.1.3. Nazwy przypisujące kobiecie nieporadność, roztargnienie

Размазня – określenie człowieka ospałego, niezdecydowanego (СРЯ III, 613), np.

Она бабочка-то ничё, с характером. Правда, но такая-то лучше, чем *размазня* какая-нибудь. Хозяйка (Sz, R, 235).

Растена – nazwa stanowiąca najprawdopodobniej wariant wyrazu *растяна*, którym w języku potocznym określa się osobę roztargnioną (fajtlapa, ciamajda, offerma) (БСРРР, 531), np.

Лидка *растена*, Лидка дура, у Лидки с детства куриные мозги – все так. И, однако ж не от кого-нибудь, а от Лидки узнала она про другую жизнь (А, L, 130).

2.1.4. Nazwy przypisujące kobiecie przebiegłość, cwaniactwo, wyrachowanie

Выжига – synonim wyrazu *шельма* (БСРРР, 96), np.

– Пришла та, *выжига*.

– Ну зачем ты так, Зинаида? – заговорил я, как только за мальчиком захлопнулась дверь. – Разве можно так о матери при ребенке? (А, N, 306).

Шельма – wyraz wywodzony od niemieckiego słowa *Schelm* w znaczeniu ‘плут’ – ‘szachraj’, ‘kanciarz’, ‘spryciarz’, ‘cwaniak’ (por. z polskim *szelma*, ukraińskim i bułgarskim *шельма*, czeskim *šelma*) (ЭСРЯ IV, 426), np.

Зина облегченно вздохнула: – Аркаша это. А я-то подумала, он у той *шельмы* (А, N, 313).

2.1.5. Nazwy przypisujące kobiecie nikczemność, podłość, złośliwość, bezczelność

Курва – synonim wyrazu *шлюха* w znaczeniu ‘kobieta rozwiązła’ (БСРП, 285). Etymologia tego słowa wskazuje na fakt, iż początkowo było ono używane w znaczeniu *курица*, później dopiero nabrało obelżywego charakteru i zaczęło być stosowane wymiennie z określeniem *потаскуха* (‘dziwka’, ‘ladacznica’) (ЭСРЯ I, 423), np.

Всю жизнь жила, и всю жизнь злилась. *Курва*... На кой черт тогда и родиться такой? (Sz¹, M, 67).

Należy zwrócić uwagę, że przeanalizowane przykłady nie uwypuklają aspektu rozwiązłości, dominującego w definicjach słownikowych. Na plan pierwszy wysuwa się złośliwość i nikczemność przedstawicielek płci pięknej, określanych tym mianem, dlatego wyraz *курва* nie znalazł się w grupie ekspresywizmów odnoszących się do kobiet lekkich obyczajów.

Стерва – nazwa związana bezpośrednio ze słowem *стерво* (‘padlina, ścierwo’), wywodzona od staroruskiego *стърва* – ‘trup’ (ЭСРЯ III, 756), ‘о женщине с неуживчивым, склочным, скандальным или подлым характером’ (БСРП, 586), np.

Не знаешь, сколько она, *стерва* старая, народу перепортила? Тому килу посадила, того к бабе присушила. У того корову испортила (А, М, 256).

Халда – według definicji słownikowych wulgarnie określenie kobiety chamskiej, bezczelnej (СРЯ IV, 590; БСРП, 662). Według Fasmera nazwa związana ze słowem *нахал* (‘arrogant’, ‘impertynent’) (ЭСРЯ IV, 217), np.

Вот это отчебучила дочь! [...] – Ну, *халда!* – сокрушилась старуха. – Ну, че я могла с халдой поделать? Ниче же я не могла. (Sz, КК, 439).

2.2. Kolejną grupę stanowią *d e p r e c j o n u j ą c e n a z w y o d z w i e r z ę c e*, oparte głównie na metaforyzacji, która wydobywa cechy, odbierane przez ogół jako niekorzystne lub niepożądane (por. Kempf 1985, 125–126). Dotyczy to zarówno hiperonimów, jak i nazw gatunkowych.

Hiperonimy *зверь*, *сука* konotują okrucieństwo, bezlitosność, bezdusność, nieczułość, brak wrażliwości i wyrzutów sumienia, co dodatkowo intensyfikują przymiotniki (*бездушный*, *бессовестный*), np.

Она кляла и ругала дочь самыми последними словами: «*Сука! Зверь бездушный!* Мало тебе смерти отца, дак и мать хочешь в могилу свести» (А, Р, 68).

Nazwy gatunkowe natomiast uwypuklają szczegółowe przywary i niedoskonałości właściwe kobiecej naturze. W przypadku leksemu *кошка* jest to kapryśność, swawolność (nierzadko rozwiązłość), skłonność do udawania, np.

Не кошка ли ты? Не кошка ли ты накоштливая, блудливая? (R, P, 408).

Курица to epitet stosowany w odniesieniu do kobiet niezbyt błyskotliwych, o niskim poziomie intelektualnym, np.

Глупость человеческую не мог больше вынести. Я ей одно, она мне: «Давайте пока не посылать – давайте подумаем». Она подумает! *Курица* (Sz, R, 387).

Сорока – eksponuje zarazem kobiece zainteresowanie plotkami, bezsensowną, często, niczemu niesłużącą gadaniną, np.

Ты же сорока, тебе лишь бы пострекотать (R, P, 293).

Przebiegłość i chytryść piętnuje nazwa *змея*, np.

Теща – *змея* и дура, она не три года, а готова пять выхлопотать для зятя, и все равно это можно понять (Sz¹, M, 75).

W stosunku do kobiet młodych, których podstawowym atutem jest uroda, świeżość, witalność, niekoniecznie idąca w parze z przymiotami intelektualnym i duchowymi, stosowane są określenia *кобыла*, *телка* (R, D, 632–633; Sz, R, 101).

2.3. Wyodrębnić też można wyrazy odwołujące się do zjawisk wrogich człowiekowi. Do tej kategorii zaliczyć można konotujące nieuczciwość, nieczystość nazwy złych duchów i sił nieczystych oraz obraźliwe leksemu motywowane nazwami chorób.

2.3.1. Nazwy złych duchów i sił nieczystych

Бес – obelżywa nazwa przebiegłej, podstępnej, niesfornej kobiety (БТСРЯ, 72), np.

Бес, не девка. В ухо плюнуть да заморозить (B, P, 18).

Окаянная (сила) – negatywnie wartościowana nazwa zgodnie z ludowymi wyobrażeniami oznaczająca 'siłę nieczystą', synonim leksemów *бес*, *черт* (БТСРЯ, 707). Według БСРП обelżywa nazwa człowieka wzbudzającego pogardę (БСРП, 393), np.

До чего дошлые, *окайные!* – думал про баб (Sz, R, 136).

Черт – podstandardowa nazwa zawierająca negatywną charakterystykę osób, do których jest adresowana (БТСРЯ, 175). W przytoczonym przykładzie piętnuje kobiecą skłonność do plotkowania:

[...] одно бабье. [...] Я же знаю их. [...] Сразу вся деревня узнает, начнут потом языки чесать, *черти* (Sz, R, 201).

2.3.2. Nazwy chorób

Зараза – obelżywe określenie kobiety niegodziwej, przebiegłej, np.

Только на улице сообразил Ефим, что ему теперь делать. «Пойду Маньке шлык скатаю. *Зараза*» (Sz, R, 138).

Холера – obraźliwa nazwa kobiety wywołującej gniew, rozdrażnienie jakimiś swoimi cechami, działaniami, motywowana nazwą ostrej infekcyjnej choroby, której towarzyszą wymioty, biegunka, drgawki, konwulsje i spadek temperatury ciała (БТСРЯ, 1449), np.

И за что меня господь бог покарал такой *холерой*? (R, D, 631).

Язва – wyraz sekundarnie obraźliwy, prymarnie nazywa ‘trudno gojącą się, zaognioną ranę na skórze lub błonie śluzowej’ (БТСРЯ, 1531). W poddanym analizie tekstach stanowi obelżywe określenie kobiety drwiącej, szyderczej, złośliwej (БСПРР, 750), np.

– Разбирайся, разбирайся Иннокентий Иванович [...] отвечала Настена, – кула шепну, что ребенок – то однако, на тебя будет походить. – Тыфу, *язва!* – сплюнул он (R, P, 415).

Przeanalizowany materiał językowy ilustruje zakorzenioną głęboko w kulturze niejednorodność wizerunku kobiety ze zdecydowaną przewagą wartościowań negatywnych. Pozytywny wizerunek kobiety kształtują afektonimy, za sprawą których kobieta postrzegana jest jako skarb, uosobienie szczęścia, czułości, troskliwości i wyrozumiałości. Zdecydowanie negatywny stereotyp tworzą wyrazy obraźliwe, piętnujące kobiecą głupotę, gadulstwo, plotkarstwo, złośliwość, przebiegłość.

Traktując język, zgodnie z koncepcją Bartmińskiego, nie tylko jako narzędzie wartościowania, lecz także jako źródło informacji o wartościach w nim utrwalonych, można zrekonstruować na podstawie wyodrębnionych danych obraz ideału kobiety, stanowiący miarę ocen i podstawę wartościowania. Wartościowanie należałoby uznać wówczas za pochodną utrwalonego w analizowanych tekstach JOS, w którym pewne zachowania przyjęto traktować jako zgodne z normą, inne jako odbiegające

od normy. Na zasadzie opozycji do cech ósmieszanych poprzez słownictwo obelżywe preferowana byłaby zatem sprawność intelektualna i fizyczna kobiet, ich zaradność życiowa, uczciwość, życzliwy stosunek do innych ludzi.

Bibliografia

- APRESJAN, J. D. (1980), Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki językowe. Wrocław.
- АРУТЮНОВА, Н. Д. (1999), Оценка в механизмах жизни и языка. W: Язык и мир человека. Москва, 130–274.
- BARTMIŃSKI, J. (2003), Miejsce wartości w językowym obrazie świata. W: Bartmiński, J. (red.) Język w kręgu wartości. Studia semantyczne. Lublin, 59–86.
- KAŚ, J. (1994), Kulturowy stereotyp mężczyzny i kobiety w środowisku wiejskim. Na materiale gwar orawskich. W: Język a Kultura. IX, 119–131.
- KEMPF, Z. (1985), Wyrazy „gorsze” dotyczące zwierząt. W: Język Polski. LXV, 125–144.
- KOBYLIŃSKA, J. (1997), Świat językowy Władysława Orkana. Słowa i stereotypy. Kraków.
- KRZESZOWSKI, T. (1994), Parametr aksjologiczny w przedpojęciowych schematach wyobrażeń. W: Etnolingwistyka. 6, 29–51.
- KRZESZOWSKI, T. (1997), Angels and Devils in Hell. Element of Axiology in Semantics. Warszawa.
- KURYŁOWICZ, B. (2013), Wartościowanie i wartości i w tekście poetyckim (na przykładzie nazw kwiatów w lirycie Młodej Polski). W: Białostockie Archiwum Językowe. 13, 143–157.
- PERLIN, J./MILEWSKA, M. (2000), Afektonimy w polskim, francuskim, hiszpańskim i niderlandzkim. Analiza morfologiczna i semantyczna. W: Język a Kultura. XIV, 165–174.
- PUZYNINA, J. (1992), Problematyka aksjologiczna w językoznawstwie. W: Sawicki, S./Tyszczyk, A. (red.), Problematyka aksjologiczna w nauce o literaturze. Studia. Lublin, 59–72.
- WOLNICZ-PAWŁOWSKA, E. (1998), Przewiska intymne w najnowszej polszczyźnie. W: Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie. 12. Prace Językoznawcze. II, 102–113.

Rozwiązania skrótów

Literatura źródłowa

- A – Абрамов, Ф. (1982), Трава-мурава. Повести и рассказы, Москва: L – Алька, M – Мамо-ниха, O – Вокруг да около, P – Пелагея, F – Бабилей, N – Однажды осенью, R – Пролетали лебеди.
- B – Белов, В. (1984), Повести и рассказы, Москва: P – Привычное дело.
- R – Распутин, В. (1989), Повести, Минск: D – Деньги для Марии, M – Прощание с Матерой, P – Живи и помни.
- Sz – Шукшин, В. (1975), Избранные произведения в двух томах, т. 1, Рассказы, Калина красная – киноповесть, Москва: R – Рассказы, KK – Калина красная.
- Sz¹ – Шукшин, В. (1985), Рассказы, Москва: M – Мой зять украл машину дров.

Słowniki

- БРПС – Mirowicz, A. /Dulewiczowa, I./ Grek-Pabisowa, I. /Maryniakowa, I. (red.) (1993), Большой русско-польский словарь. Warszawa.
- БСРРР – Химик, В. В. (ред.) (2004), Большой словарь русской разговорной речи. Санкт-Петербург.
- БТСРЯ – Кузнецов, С. А. (ред.) (1998), Большой толковый словарь русского языка. Санкт-Петербург.
- СРЯ – Евгеньева, А. П. (ред.) (1983), Словарь русского языка. Москва.
- ЭСРЯ – Фасмер, М. (ред.) (1987), Этимологический словарь русского языка. Москва.